

Prijazna sadjerejska opomba kmetovalcem Loškega okraja.

Razun dolenske strani sem našo deželo že zelo zeló prehodil; al ne spominjam se, da bi se na kak kraj tako nerad spominjal, kakor na mesto Lož in okolico njegovo, kjer sem bil nedavno.

Oho! Zakaj neki? — me bo začudeno marsikdo zavrnil. Kakor sadjerejec odgovorim s kratka, z besedami dandanašnji najbolj slovečega sadjerejca Lukas-a, ki pravi: „Ravno tako kakor se spoznava tič po perji, tako se spoznava tudi sadjerejska in splošna marljivost kmetovalcev kacega kraja po obilnosti sadnega drevja, ktero je okoli njega zasajeno“.

Ako te resnične besede obrnemo na Lož in okolico, moram jaz in z menoj vsakdo, kdor je imel prilžnost ta okraj obiskati ter ga iz kmetijskega stališča opazovati, reči, da v njem še skoro sledú sadjereje ni, kajti kakor hitro zapustiš Cerknico, kjer bi se za sadjerejo pa tudi kaj več storiti dalo, zapaziš, da čem dalje ko prideš, tem manj cepljenega drevja najdeš, pri Ložu pa še celó za drag denar cepljenega debla ne vidiš. Češplja je še edini kaj vreden sad; te pa, se vé da ni treba ne saditi ne cepiti.

Al znabiti da ni kraj za sadje, je li podnebje preostro? — A kaj še! kjer raste divje sadje rado, to je, lesnika, ondi mora tudi pitano rasti; lesnik pa menim, da se ne najde z lepa kje toliko, kolikor ravno v loški okolici. Gotovo se ne lažem, ako rečem, da obstojí vsaj dvajseti del vsega šumenja iz najlepših lesnik, jabelčnih kakor tudi hruševih. Zakaj bi se jih nekoliko ne izkopalo ter okoli hiš posadilo in pocepilo? — Ali bi to znabiti mestu lepoto kratilo? Kaj še! le pogledjte, kako prijeten je pogled gorenških vasí, katerih hiše so vse z drevjem tako zakrite, da se skoro le sam zvonik iz njih vidi.

In če se že lesnike presaditi nočejo, naj se pa na mestu pocepijo. In ko bi tudi žlahnejše sadje storiti ne hotelo, naj bi se že vsaj tepka in najnavadnejše jabelko čebular zacepila. Obadva sta vendar dosti več vredna kakor lesnika; vsaj sta prvič presna dobra kakor tudi posušena, in iz njih napravljen hruškovec ali jabelčnik je lahko ravno tako dober kakor kako srednje vino, se vé da pravilno pripravljena. Pa saj morajo druga plemena tudi storiti.

Napravljanje dobrega hruškovca ali pa jabelčnika bi pa ravno v tem od vinske trte jako oddaljenem kraji na pravem mestu bilo.

Konečno vprašamo še: koliko truda bi vse to stalo? Skoro nič. Tisti divjaki, ki so že zadosti debeli in visoki, naj bi se koj letos pocepili; še predrobni in prenizki naj bi se pa le obrezali in sploh osnažili, ter tako za cepljenje v poslednjih letih pripravili.

V kratkem bi bilo sadja na kupe, in vsak bi moral potem reči: tù stanujejo marljivi kmetovalci, glejte, glejte, koliko lepega sadja imajo!

Toraj Ložani in drugi, na noge! vsaj le za-se skrbite in za otroke svoje, ako zasadite okolico svojo z obilim sadjem. Kar so predniki Vaši zanemarili, nadomestite Vi!
R. D.

Svilorejcem na znanje.

Prodaja celično preiskanega svilodnega semena.

C. k. kmetijska družba Goriška je to leto blizo 600 unč svilodnega semena po celičnem načinu napravila.

Dotične metulje je izbrala od vzrej zdravega, tudi poprej po celičnem načinu priskrbljenega semena. Dotične preiskave in izdelovanje je oskrbovalo c. k. goriško svilorejsko poskuševališče, ki je seme

le od popolnoma zdravih metuljev ohranilo. Pri zbiranju se je oziralo tudi na to, da je bila dotična izreja prosta od bolezni „zaspanosti“ imenovani.

Cena je za to zdravo svilodno seme določena, in sicer veljá ena unča domačega rumenega plemena iz Reke 8 gold., Furlanskega 8 gold., Kraškega 8 gold., Japaneškega zelenega 8 gold., Francoskega rumenega plemena 10 gold.

Dotična naročila, katerim se ima priložiti dotični znesek denarja, se pošiljajo c. kr. kmetijski družbi do konca prihodnjega meseca novembra.

V Gorici 22. septembra 1871.

Jezikoslovne stvari.

Trg.

Spisal Dav. Trstenjak.

V slovenščini pomeni trg „forum, forum nundinarium, Marktplatz, emporium, negationis locus“, trgovanje, nundinatio, mercatus, trgovec, tržec „negotiator, nundinator“. Trgovec pomenja tudi „telonarius, vectigaliarius, praefectus vectigalibus“, ker od trgov pobira stalnino (Standrecht), trgovina „mercatura“ in pa „telonium, portitorium“, Mauthplatz, tržim „negotior, mercor“, tržstvo, trženje „mercatio, mercatura, commercium, quaestus, res contrahenda“ itd.

V srbsčini ima beseda trg še izvirniši pomen, in sicer: *merx*, *Waare*, *Kaufmannsgut*, trgovati *mercaturam exercere*.

V staroslovenščini se rabi trg za „forum, ἀγορα, Sammelplatz, Markt“, tržanin, mercator, tržiti *mercaturam facere*, tržišče, *κόμη*, vicus, emporium, Handelsplatz, tržnik, *circum foraneus*, tržec, mercator, trgovanije, mercatura, trgovnik, mercator, trgoven, *ἐμπρακτος*, der im Handeln ist, thätig, kräftig, etwas ausrichtend.

Kjer je trgovanje, tam so tudi slovesnosti zato staroslov. tržestvo, *πανηγυρις*, Festversammlung, Volksfest mit öffentlichen Feierlichkeiten, tržestvovati, *πανηγυριζειν*, Volksfest feiern itd.

V litovščini najdemo *turgas*, forum, Markt.

Jeli se ima trg, trgovina, tržstvo itd. izvajati iz korenike: *trg*, *vellere* (trgati), *rumpere* (trgnoti)? Gotovo spada tudi v ta vedno isto rodbino, vendar se mi ne dozdeva, da so pomeni: *vellere*, *rumpere* izvirni. Na izvirni pomen korenike *trg* nas peljá slovensko-hrv. otržen, *oneratus*, tržim, obtržujem = *prtim*, *torim*, *breme navaljujem*, „puk tržiti“, *onerare* *populum*, obtrženje, *oneratio*, zato hrv. *trh* = *prteka*, *onus*, *tovor*, *die Waarenlast*. Najizvirniši pomen korenike *trg* je *toraj*: *onerare*, *beladen*, *bepacken*, *belasten*, *beschweren*, in *trg*: srbski: *Waare*, *Kaufmannsgut*, *toraj* znači izvirno: *Gepäcke*, *Last*, *Ladung*, *Fracht*, *trh*, *prteka*, *bala*, *butara*, *breme*. Kdor je nosil ali vozil trge, trhe, je bil: *trgar*, *trgovec*, in kraj, kamor so se trgi, trhi nosili, se je velel: *trg*, *trgovišče*, *tržič*, *tržišče*, in ljudje, kateri so se v trgih, *trgoviščih* naselili, so se veleli *tržani*. Edina hrvatsko-slovenščina je med vsemi sorodnimi jezici ohranila prvotni pomen.

V češčini že: *tržati* pomenja „*affligere*, *zu Boden werfen*, *zu Boden schlagen*“, sicer *affligere* tudi pomenja: *beladen*. Ker se *bala*, *butara*, *breme*, *trh*, *die (Waaren)*, *Last*, *Ladung*, *Fracht* na tla povalja, *hita*, *vrže*, *obali*, je v češčini obviknol pomen *tržati*, *affligere*.

Bolj oddaljen še je v sanskritu; kjer: *tardž* že ima metaforični pomen: *minari*, *conviciari*, vendar tudi

convicium je trh, prteka, primeri nemški: belästigen, lästig, molestum esse alicui, lat. molestia, Verdruss iz: moles, Last, Masse, Klumpen, nemško: beschwerlich, Beschwerlichkeit iz Schwere.

V sanskritu je toraj gotovo tudi nekaj korenika tardž pomenjala: onerare, belasten, beladen. Iz prvotnega: trg, prtiti, onero, gravo, onus, impono, se je še pomen: vellere, rumpere, trgati, trgnoti, tako razvil, kakor iz nemšk. packen in Gepäcke, primeri: sabljo trgnoti, den Säbel packen. V staroslov. še trgnoti tudi pomenja: *παῖσθαι*, ziehen, schleppen, trahere, ker se trg, trh, bala, tovor samo ne nosi in vozi, temoč tudi vlačiti.

Izvirni pomen okladanja, des Belastens, Beschwerens, Beladens nam je še ohranila srbščina v besedi: tržnica, valec, das Nudelholz, Nudelwalger, ker testo trži, beladet, belastet, beschweret, dalje: tržnice, žene, ktere so za vremena dobrovaške republike pomagale pekom vlastelski kruh mesiti in peči, to je tržiti, tržnico obtežiti.

Iz vseh teh primer je jasno, da je prvotni pomen besede trg, onus, Last, Ladung, Fracht, in da so se iz pomenov: bale, trha, butare, prteke, tovara izobrazili pomeni: merx, mercatura, commercium, Markt, Handel, kakor tudi pri Nemcih so besede: Last, Ladung, Fracht, ktere izvirno tudi pomenjajo: naprtenje, oneratio, obviknole v pomenih: merx, commercium.

Iz temata: trg je imé staro-slovenskega mesta Tergeste = Tergešte, toda še za Rimljanov glasnik g ni prelazil pred vokalom v ž, sicer primeri tudi slov. grlo in žrlo. Glasnik g je že Latin rad pred vokali izpahnil primeri: major za: magior, majestas za: magiestas, tako je tudi iz Tergešte postalo Terjeste, Terieste, po metatezi: Trieste, in iz tega popačenega Trieste sedanji slovenski Trst, dasiravno slovenski narod ni pozabil izvirnega pomena in oblike, in govori: na Tržaškem, Tržačani. Tergešte je toraj kraj, kamor so trge, trhe nosili, vozili in vlačili. Waarenplatz, Handelsplatz, Markt, grški pisatelji pravijo, da je bil: „*καὶ τὴν κερνικα*“, to je: trg Карньсов — Карньцов = Kranjcev. Da se je imé današnje Kranjce nekaj ne metatečnino izgovarjalo, toraj: Карньс — Карньц, to bodem dokazal drugokrat v posebnem članku.

Iz deželnih zborov.

Deželni zbor Goriški.

5. seja 11. t. m. (ob 11. uri dop. in ob 5. uri popoldne). Težko pričakovana razprava novega volitnega reda je na vrsti. — Lah! so bili dobro četrt ure v zbornici, predno so se prikazali Slovenci, pa ne vsi, ampak samo 4 (Gorjup, Winkler, Polaj in Črne). Izostalo jih je šest, to je toliko, kolikor je bilo treba, da ni bilo nazočih treh četrtin vseh zbornikov, kajti toliko ($\frac{3}{4}$) jih mora biti v seji, kedar gré za sklepanje o zadevah, ki merijo na preuredbo deželne ustave ali deželnega volitnega reda. — Seja se prične s 15 poslanci. Glavar naznani, da tajnika (dr. Jož. Abrama, kateri je tudi poslanec) ne bo k današnji seji, ter prosi bližnjega zbornika g. Winkler-ja, naj bi blagovolil zapisnik poprejšnje seje prebrati. Ali, komaj je bil Winkler nekaj stavkov prečital, oglasi se posl. Del Torre in zahteva, naj bi dal glavar tajnika k seji povabiti, češ, da saj je plačan, da svoja tajniška opravila opravlja. Glavar pravi, da mu je dr. A. povedal, da ga ne bo k današnji seji. Črne opazuje, da državni uradniki, če so poslanci, dobijo tudi odpust

in so oproščeni svojih službenih opravkov, za ves čas zborovanja. Gorjup pravi, da naj ima tajnik kakoršne koli vzroke, zaradi katerih ne more priti, za to nima biti zboru nič mar, ampak glavarju in deželnemu odboru. Vključ temu trdi Del-Torre svojo in stavi nasvet, naj bi dal glavar tajnika koj poklicati, da pride čitat zapisnik in sploh opravljat svojo tajniško službo. Ta nasvet, za kterege je razen Depretis-a vsa laška stranka glasovala, je obveljal in glavar je ukazal služabniku, da naj gré dr. Abram-a iskat. Čez nekaj minut naznani glavar, da tajnika ni. Del-Torre se oglasi zdaj za drug nasvet, kterege začne po Dottori-evem narekovanji sestavljati. Glasí se ta nasvet tako-le: Gledé na to, da se tajnik vključ večkratnemu povabljenju brani priti k seji, naroča deželni zbor deželnemu odboru, da prične proti tajniku disciplinarno preiskavo, med tem pa da ga od službe začasno odstavi. Tù se vname dokaj zanimiva debata, ktere so se vdeležili poslanci Črne, Gorjup, Deperis, glavar. Črne (kteri si je dal popred ves predlog od besede do besede narekovati) spotika se nad tem, da Del-Torre trdi, da se je Abram vključ večkratnemu pozivu branil, priti v sejo. Mi Slovenci nič ne vemo o tem — pravi — na vsak način bi bilo tù treba poprašati glavarja, kaj in kako je s tem vabljenjem in Abramovim ustavljanjem. Del-Torre res brž glavarja v tem smislu popraša. Ali tù spregovori Gorjup, in začne krepko protestovati zoper tako neparlamentarno ravnanje. Osebne zadeve v javnem zboru razpravljati, disciplinarne reči pred občinstvo tirati, to da ne gré po nikakem; ravno tako malo spodobno da je, glavarja za pričo klicati in siliti ga celó, da naj koga toži. (Krepki „bravo- in dobroklici“ izmed slovenskega in laškega občinstva so Gorjupu pritrjevali.) Disciplinarne preiskave na prvi stopinji — nadaljuje Gorjup — ne spadajo v področje zborovo, ampak deželnega odbora, toraj stavim nasvet, naj bi se vsa ta zadeva deželnemu odboru prepustila, da jo on razpravi po svojih službenih pravilih. Zdaj se je začela laška stran nekako umikati. Deperis trdi, da saj prvi del Del-Torre ovega nasveta je prav tak, kakor Gorjupov, drugi odstavek da govori o suspenziji; najbolje da bi toraj bilo, da bi se Del-Torri-ev predlog razdelil na dve točki, o katerih naj bi se posebej glasovalo. Potem ko je bil Gorjupov nasvet padel, bila je sprejeta I. točka Del-Torre-va (dež. zbor naroča deželnemu odboru, da naj podvrže deželnega tajnika disciplinarni preiskavi), druga točka pa je padla. — Zakaj so si Lah! toliko prizadevali, da bi spravili dr. Abrama v sejo? To se je razvidelo koj iz tega, kar je po razpravi vmesnega primerljeja cesarski komisar povedal. Opiraje se na dotični paragraf deželne ustave pravi, da za postavno in veljavno sklepanje o volitnem redu morajo biti nazoče tri četrtine vseh poslancev — šestnajst — ker jih je pa samo 15, bilo bi vse, kar bi se o tem predmetu sklenilo, neveljavno; toraj prosi glavarja, naj bi volitnega reda ne pustil razpravljati. Temu ni nihče ugovarjal. — Gorjup opominja glavarja, naj bi se prestopilo k 2. predmetu dnevnega reda. Pajer pritrdi temu z dostavkom, da ima ostati volitni red na dnevnem redu, in kakor hitro bi bilo število poslancev zadostno, naj bi se zbor zopet lotil volilnika. Gorjup nima zoper to nič, da le se že začeta obravnava kake druge točke dnevnega reda ne pretrga. Tako so prišli na vrsto razni prevdarki, konečni računi in peticije. Ker ni bilo mogoče vsega razpraviti, odložila se je seja do 5. ure popoldne. — Ko je šlo (zvečer) za dovoljenje 5000 gld. za ceste na Tominskem, za kar se je poslanec Winkler potegoval, bil je edini Dottori, ki se je temu